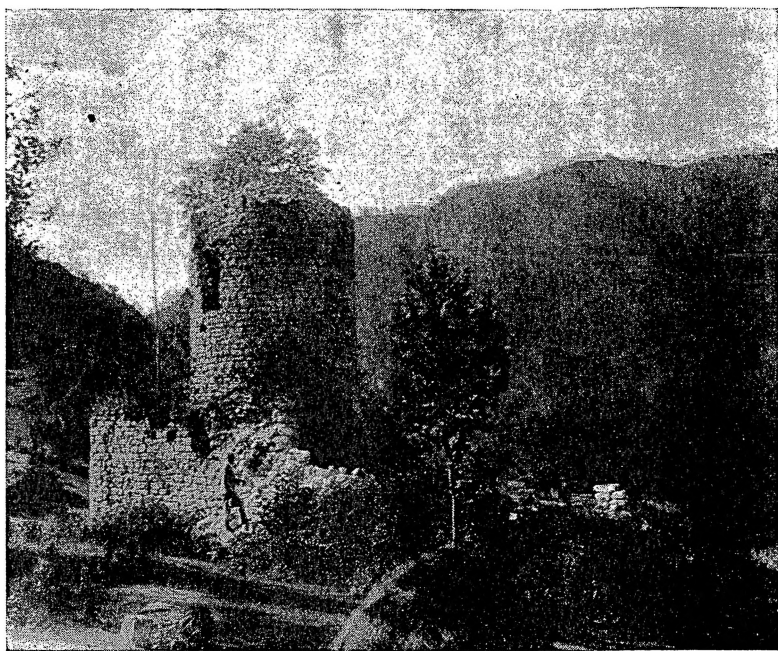

МОНАСТИР ДОВОЉА

У *Гласнику Скопског научног друштва*, XII, 149—153, објавио је г. Ђурађ Бошковић своја запажања о архитектури манастира Довоље. Том приликом он је, по једном запису објављеном од А. Гиљфердинга,¹ казао, да је манастирска црква подигнута 1545 год. Навод тај само је делимично тачан.

Развалине манастира Довоље, са северозапада.

Црква је те године обновљена, а саграђена је много раније. Г. В. Петковић у *Народној Енциклопедији* I, 616, изрекао је мишљење, да је манастир сазидан „по свој прилици у 15 веку“, јер је први помен о њему сачуван из 1513 г., и то мишљење је, на основу досад познате грађе, једино оправдано.

Да је манастир постојао пре 1513 год. види се из записа митрополита Јована, који је те године дошао у Довољу као већ створен манастир и записао у њој 25 августа своју милост за њ. „Видевше братију на трѣднѣх мѣстѣх“, пише он, „вслѣбѣдисмѣ црѣкѣх да не плака ни митро[по]литѣ ни комѣ дрѣгомѣ“, него да су калуђери „слѣбѣдни, да моле бога за митрополита и за

¹ Боснија, Герцеговина и Стараја Сербія, Спѣтербургѣ 1859, 332. Гиљфердинг вели, према натпису, да је црква те године „была построена“. Ср. Љ. Стојановић, Стари српски записи и натписи, бр. 10070. С. Самарѣић забележио је у *Новој Искри* 1905, 181, народно предање, да је Довоља грађена „за вријеме Косова“.

встале христјане“. Митрополит је молио своје наследнике да ту његову одлуку не мењају.² Даљи наследник Јованов на митрополитској херцеговачкој столици, Никанор, записао је 27 јула 1544, приликом свог доласка у манастир, да потврђује милост Јованову. Он каже и нешто више, него што налазимо у Јовановом запису. Обраћајући се „христјанџм Прием'каномъ, властелџмъ великим и малим“, он каже да је из Јованова писма видео „како сѣ дрѣжали то село (Премѣне)... и исправљали сѣ вам всакѣ работѣ, и црква е слободна била ѿ длѣга царева“.³

Колега г. д-р Фехим Бајрактаревић имао је доброту да ми стави на расположење његову збирку регеста турских аката, која се чувају у манастиру Св. Тројице код Плеваља, а која се односе на овај манастир. Из те збирке три се акта односе на обнову манастира Довоље. Први, под инв. бр. 123, потиче из 1536 год. У њему се каже, да је Барбил или Бербил, син Вукосаве, изјавио пред плеваљским кадијом, како је „црква Довоља трошна“ и да је он жели оправити и повратити у старо стање. После потврде двојице муслиманских сведока да је тај навод тачан, кадија је издао тражену дозволу за оправку. У другом акту, инв. бр. 39, каже се, да су дотични муслимански сведоци изјавили, како је Довоља имала „од старине“ камене зидове. Изгледа, да се тој оправци није приступило одмах, јер се 1545 год. Бербил јавља поново код кадије, и то сад са претставком да се Довоља руши и да је треба оправити. После новог сведочења двојице муслимана кадија је издао нову дозволу, инв. бр. 154. Тад се оправка и извршила и њу, ове исте године, како смо напред видели, помиње и манастирски запис, који је навео А. Гиљфердинг.

Манастир је био посвећен Успенију Богородичином, а не како Н. Дучић тврди „малој Госпођи“,⁴ односно њеном рођењу.

Вести о њему током XVI века нема много. Нешто их је више у XVII веку, који је богатији подацима сваке врсте. Из турских докумената манастира Св. Тројице видимо, да се год. 1618, инв. бр. 161, калуђер „Лукин“ (Лука, Лукијан или можда Логин, јер се у акту инв. бр. 34 он може читати и као Луђин) из села „Премете“ (Премѣна) обраћао плеваљском кадији с молбом, да може оправити порушени кров на цркви Пречисте у Довољи, и да је тражену дозволу и добио. Иза дозволе дошао је преглед цркве од стране турских власти и после тог прегледа, 1623 год., инв. бр. 137, издата је дозвола да се може извршити оправка, али с тим, да се не сме подићи ништа више него што је раније било.

Год. 1616 био је оптужен калуђер Стеван, да је, заједно с неким харамџама, напао Миленка Велића из Потпећи, али суд није могао стећи уверење о његовој кривици и ослободио га је.⁵

Манастир је у првој половина XVII века проширивао своје поседе. Његов калуђер, онај поменути Лукин или Логин, добио је 1623 год. за 600 акчи земљу једног свог рођака; 1629 год. купили су калуђери у свом селу другу земљу за 1200 акчи; а 1631 игуман Авакум купио је за 2000 акчи и треће имање.⁶ Напредак манастирски види се и по томе, што су се калуђери, после недавне оправке цркве, решили, заједно са својим сељанима, да 1632 год. моле за нову оправку. За ту су оправку добили и дозволу и извели су је током 1632/3 год.⁷ Год. 1637 манастир је добио за 1000 акчи ново имање, Борисалицу, са широким границама.⁸ Када је умро калуђер Лукин прешле су његове земље у посед манастира, и 1634 год., после наплате таксе

² Споменик XXXIX, 1903, 95. И. Руvaraц, О хумским епископима и херцеговачким митрополитима. Мостар 1901, 11—12.

³ Споменик XXXIX, 93.

⁴ Браство II, 1888, 152.

⁵ Збирка манастира Свете Тројице. Регеста г. Ф. Бајрактаревића, бр. 20 и 153,

⁶ Ibid., инв. бр. 139, 47, 29.

⁷ Ibid., инв. бр., 1 и 151, 55.

⁸ Ibid., инв. бр. 136.

од 1700 акчи, издата је калуђерима и потврда о томе. „Калуђери су“, вели кадиски акт, „ушли у благајну као порезни десетински обвезници и док буду плаћали годишњу филурију нека их нико у поседу не смета“.⁹ Год. 1665 купили су калуђери повелике винограде у селу Кучину и платили су за њих 20.000 акчи; 1671 добио је игуман Максим и судску потврду о тој куповини.¹⁰

Извесни наши писци тврдили су, да су крајем XVII века биле пренесене из Пећи у манастир Довољу мошти Св. Арсенија, наследника Св. Саве. Г. Ст. Станојевић расправљао је подробно о том питању и утврдио је, да су причања о томе основана у главном на традицији, која није довољно поуздана ни у хронологији, ни у другим моментима.¹¹ Ја са своје стране не бих том расправљању имао шта да додам; напомињем само, да митрополит Аксентије који се 1729 год. бавио у Довољи не наводи, у свом запису, ни једне речи о моштима Св. Арсенија. Оне су у манастиру сигурно чуване крајем XVIII и почетком XIX века; вероватно су у њ дошле на дуже време после 1737 год., после одласка патријарха Арсенија IV и страдања многих манастира, који су се налазили на лаком домаку Турака.

У XVIII веку вести о манастиру има врло много. Год. 1707 за време игумана Тодора и проигумана Герасима продато је једно еванђеље манастиру Св. Ђорђа, можда суседној Добриловини.¹² Год. 1716 калуђер Филотеј са осталом браћом купио је за 2000 акчи нове земље за манастир.¹³ Митрополит Аксентије, кога мало пре спомену смо, хвали 1729 у Довољи оца Авакума „мъжа чъстна и добродетелна“. Он га је благословио и дао му писмо да га „сваки попь по својој енѣри има препроводитъ и своју енѣрию привести, али е женско алити мъшко, да се имат исповедат 8 више реченнога дѣховника“. „И что вам заповиди лепо слѣжите и слѣшаите“.¹⁴ Значи, да је Авакум био човек необичније врсте, кад је на владику могао оставити тако јак утисак и добити од њега овакву похвалу и пуномоћ.

Манастир је напредовао видно и у XVIII веку. Год. 1733 продала је једна кадуна из Кучина свој виноград довољском калуђеру Антонију за 10.000 акчи, а манастир је имао да плаћа за њ годишње 100 акчи турским властима.¹⁵ Год. 1735 калуђери Антоније и Михаило молили су плеваљског кадију да им се дозволи оправка порушеног крова у ћелијама.¹⁶ Те исте године калуђери су купили за 150 гроша једну земљу Јове Јеремића.¹⁷ У манастиру Добриловини чувају се једно кандило из 1735 год., које је дао сковати овај јеромонах Михаило, после игуман манастирски, и један његов орар. За време ратова од 1737—9 год. Довоља, склоњена с великог пута и у чисто српској области, није страдала као више изложена Шудикова код Берана. Напротив. Добила је тад и нешто нових ствари. Проигуман Василије купио је, на пример, 1738 год. један богородичник од неког муслимана, који је тај рукопис вероватно негде упљачкао.¹⁸ Али су, после сеобе патријарха и великог потреса тога времена, приходи манастирски осетно попустили. С тога 1749 год. иде Антоније јеромонах у Стари Влах, вероватно у писанију; а 1764 Стеван Довољац с ђаком Илијом по Морави и ужичкој области.¹⁹ Од ствари које је манастир добио до краја XVIII века можемо утврдити само

⁹ *Ib.*, бр. 41.

¹⁰ *Ib.*, бр. 67.

¹¹ Гласник Историског друштва у Новом Саду, V, 1932, 337—41.

¹² Љ. Стојановић, Стари српски записи и натписи, бр. 2172.

¹³ Збирка манастира Св. Тројице. Инв. бр. 36.

¹⁴ Споменик XXXIX, 95.

¹⁵ Збирка манастира Св. Тројице, инв. бр. 14. Антоније се помиње и у једном запису код Стојановића, бр. 10239.

¹⁶ *Ib.*, инв. бр. 156.

¹⁷ Споменик XXXIX, 95.

¹⁸ Стојановић, *сп.*, бр. 2744.

¹⁹ Збирка манастира Св. Тројице, инв. бр. 45. Стојановић, *сп. д.*, бр. 3251. У поменицима других манастира Довоља се помиње само у Крушевском. Гласник срп. ученог друштва XLII, 131.

ове: један епитрахил из 1740 год., једну велику тепсију, коју је 1777 год. донео игуман Теофил и једно кандило које је 1786 год. приложио хаци Никола Алексијевић. Међутим, један запис с краја XVIII века каже за Довољу, да је светло украшена „внѣтрѣ цркве златом, сребром и одеждами и кандили, иконами“.²⁰ За време игумана Теофила 1799 год. покривена је Довоља, како један запис с поносом каже, „славнием покровомъ клисомъ“.²¹

Прва тежа невоља задесила је манастир 1809 год., свакако у вези са Карађорђевићим походом у Нови Пазар. У једном сукобу колашинских Турака са ускоцима погинула су два Колашинца. Турци су оптуживали за ту погибију калуђере казујући да су они наговорили ускоке. И с тога „икоже волци на овце“ нападоше на њих и на манастир и све похараше. „Сва манастиря имѣния разнесоше се и церковния вещи избранія ѕдивителния“. Калуђери с муком спасоше ђивот с моштима Св. Арсенија.²²

Манастир је обновљен 1814 год. Јоаникије Ђурић јеромонах, каже један запис, „с трѣдомъ принесе кивотъ в церковь 1814“. Он је вратио у манастир и неколико однесених књига и једну икону.²³ За осиротели манастир требало је купити прилоге. На тај тешки посао кренуо се Пахомије Ђурић, можда сродник Јанићијев, 1822 год. и имао је видног успеха. По његову повратку, 1824 год., манастир је исплатио уредно десетину и све друге порезе турским властима. Разумљиво је потом што је Пахомије наскоро постао и игуман манастирски. Као такав он се помиње од 1827 год.²⁴ Активан, он је наскоро прегао да обнови манастир. С дозволом турских власти он је то извео 1833 год., али је имао доста муке с колашинским Турцима. Као помагач Пахомијев помиње се 1835 год. млади цетињски владика Петар II, који му шаље неколике руске богослужбене књиге, дар руског цара Николе I.²⁵

Други пут запустео је манастир 1849 год., и опет од насиља колашинског. Његов нови игуман Висарион, незадовољан стањем које је нашао 1850 год., остави манастир и оде у Дечане, управо „утече“, како каже један запис.²⁶ Иза њега оста манастир поново пуст и настрада нарочито за време Омер-пашина похода на Црну Гору, 1852/3 год. Обновио га је 1853 год. неки ђак Живко. „Съ помощію божіею ѿтворисмо церѣвѣ, ѿчистисмо ѣлие ѿдѣ поганѣлѣка воиничкога, несретника Тоске, и поградише се велике ѣлие“. Све је то изведено 1854 год.²⁷ Тај Живко дошао је у Довољу из Скадра још 1840 год. Ту је „научио књигу“ и постригао се и постао брат Пахомије. Од 1853 год., кад је поново стигао у манастир, он је био његов игуман, обновитељ и главни ктитор.²⁸

За време тих страдања разнесене су извесне манастирске ствари и књиге на више страна. Један део рукописа налази се делом у Пријеполу, где је тамошња црква Св. Василија, подигнута на довољском земљишту, била њена својина, а делом по разним другим странама. Један мали део понео је, изгледа, са собом руски конзул А. Гиљфердинг, који је 1857 походио манастир. Кад је он тамо долазио нашао је манастир „совершенно пустъ“. Чак ни његов игуман Пахомије није се после много бринуо за њ, Бог зна из којих разлога, али чини се највише због страха од Турака. Он се навратио 1857 год. у њ само у пратњи руског конзула; сам није више имао ни манастирских кључева. Опустела црква и манастир, с почађалим зидовима и плесивим сликама, давали су „печальнѣй видѣ“ тако, да Гиљфердинг о целом манастиру није могао да каже ниједне похвалне речи. Рукописа је тад у манастиру било још много, али су сви потицали из доцнијег времена.²⁹

²⁰ Стојановић, сп. д., бр. 4334.

²¹ *Иб.*, бр. 5500, 3753. Ср. Стари српски родослови и летописи. Београд—Карловци 1927, 336.

²² Стојановић, сп. д., бр. 4032, 4574.

²³ *Иб.*, бр. 4033, 3930—3.

²⁴ *Иб.*, бр. 4054. Изгледа да је овај Пахомије 1808 год. био у Травнику. *Иб.*, бр. 3861.

²⁵ *Иб.*, 4099, 4101, 4107, 4140.

²⁶ *Иб.*, бр. 4146.

²⁷ *Иб.*, бр. 4147.

²⁹ Гиљфердинг, сп. д., 332.

Довоља је био један од ретких манастира који је страдао и од српске руке. У њему су 1857 год., за време новог устанка, Турци, у самој цркви, обешчастили једну хришћанску девојку. Ражљућен, кнез Данило је наредио да се црква запали. Том приликом, казује се, пропало је и доста рукописа.³⁰ Један део манастирских ствари пренесен је одатле у оближњи манастир Добриловину, који је поново прорадио од 1866 год. Око манастира се носио са Арнаутима Јоксим Кнежевић, чувени јунак из Потарја, ктитор Добриловине, и он је запалио манастир, у ком су се били затворили Арнаути. Манастир је био обновљен 1870 г., али је страдао поново за време устанка 1875 год.³¹ Један пожар у 1886 год. докрајчио је остатак старе дрвене грађе у њему.

Довољских калуђера нема много на другим странама. Док једног добриловинског пострижника налазимо чак у фрушкогорском манастиру Гргетегу,³² довољски нису, колико се данас зна, ишли даље од Србије. Год. 1725 преселио се Мојсије Јевремовић Довољац у тада аустриску Србију, у манастир Благовештење код Рудника, где је постао игуман.³³ Сем тога, знамо још да је Григорије Довољац 1785 год. поклатио један антимиc Херцеговој цркви у Горажду,³⁴ ваљда поводом или после његова доласка у то место. Тај исти Григорије свраћао је пре тога, 1777 год., у босански манастир Ломницу.³⁵

ПРИЛОЗИ

1. Сїе кандїло саковах(ъ) Мїхаило іер(омонахъ) Доволаць за свои вечни помен(ъ) лето 1735.

2. Сїи ѡрарь скова курь Михаилъ игъменъ ер(о)м(она)х манастира Доволя.

3. Есть храмъ ѡспѣніа прѣс(ве)тыѣ б(огороди)ци, рѣкодела Іѡванъ ва лето ѡѡѡѡ.

4. Сї кандїло прїложї хаїї Нїкола хаїї Алексїевичъ 1786 ѡ монастїр Доволя.

5. † Сїю тепсїю прїнесе игъманъ іеромонах(ъ) Ѧеѡфилъ ва монастїрь Доволя на ѡѡѡѡ года. Покова Грігорїе Доволаць рѣкъю (!).

(Сви ови натписи налазе се на утварима у манастиру Добриловини).

В. Ђоровић

RÉSUMÉ

Le monastère de Dovolja.

Le D-r Vladimir Ćorović, professeur à l'Université de Belgrade, expose dans cet article les résultats de ses recherches relatives à l'histoire du monastère de Dovolja, situé dans l'ancienne province de Raška, sur les bords du Tara. Il ressort de ces recherches que, selon toute probabilité, ce monastère fut fondé au XV-e siècle. Le premier document digne de foi que nous ayons sur lui date de 1513. Ce convent fut restauré en 1545 avec l'autorisation des autorités turques. Il avait une assez grande importance locale et prospéra jusqu' à la fin du XVIII-e siècle. En 1809 commencent les persécutions qu'il subit à plusieurs reprises de la part des Turcs et des Albanais (il fut cinq fois incendié, détruit et abandonné) jusqu' en 1875, date de son abandon définitif. Il est resté depuis lors en ruines.

³⁰ В. Р. Петковић, сп. д.

³¹ Нова Искра 1905, 182.

³² Д. Руварац, Опис српских фрушкогорских манастира од 1753 године. Карловци, 1905, 358—9.

³³ Стојановић, сп. д., бр. 3398—9.

³⁴ *Ib.*, бр. 3557.

³⁵ *Ib.*, бр. 6035.